

Çevreleme Politikasından Yeşil Kuşak Projesi'ne

ABD'nin 'Müslüman' Savaşçıları

Mehmet SEVİM

İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
mehmet_sevim_44@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4987-2080

Doktora Öğrencisi

ÖZET

Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB arasındaki ideolojik rekabet, özellikle Ortadoğu'da Sovyetler Birliği'nin sosyalist ideolojiyi kullanarak oluşturduğu toplumsal hareketlilikle yeni bir boyut kazanmıştır. Sol ideolojiye karşı ABD'nin kapitalist söyleminin etkisiz olduğu durumlarda, bölgede Sovyet yayılmacılığını engellemek amacıyla Çevreleme Politikası devreye girmiştir. Bu politikanın somut bir örneği, ABD'nin Başkan Carter döneminde uyguladığı Yeşil Kuşak projesidir. Bu projede, İslam'ın komünizme karşı bir kalkan olabileceği düşüncesiyle Afganistan'da Sovyet işgaline karşı mücadele etmek isteyen cihatçı gruplara destek sağlanmıştır. Bu çalışma, ABD-SSCB rekabetinde Çevreleme Politikası'nın Yeşil Kuşak projesine dönüşme sürecini ele alarak, ABD'nin bu stratejilerle ne kadar başarılı olduğunu analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çevreleme Politikası, Yeşil Kuşak, Sovyetler Birliği, ABD, Kuzey Kuşak

From Environment Policy to Green Belt Project; USA's 'Muslim' Warriors

ABSTRACT

During the Cold War era, the ideological competition between the United States and the Soviet Union took on a new dimension, particularly in the Middle East, where the Soviet Union created social mobilization through socialist ideology. In instances where the capitalist rhetoric of the United States proved ineffective against leftist ideology, the Containment Policy was implemented to counter Soviet expansionism in the region. A concrete manifestation of this

policy was the Green Belt project initiated during President Carter's administration. In this project, support was provided to jihadist groups in Afghanistan, with the belief that Islam could serve as a barrier against communism. This study aims to analyze the evolution of the Containment Policy into the Green Belt project in the competition between the United States and the Soviet Union during the Cold War, intending to assess the success of these strategies.

Keywords: Containment Policy, Green Belt, Soviet Union, USA, Northern Belt

Giriş

Soğuk Savaş döneminde iki kutuplu sistemin tarafları olan NATO ve Varşova Pakti'nin en güçlü iki devleti ABD ve SSCB'nin jeopolitik nüfuz mücadelesi ivme kazanmıştır. Sovyetler Birliği, Ortadoğu'da sosyalist ideolojiyi kullanarak bir toplumsal hareketlilik sağlamıştır. Birçok yerde sol hareketler, Sovyetler Birliği ile etkileşim içinde olmuştur. Sovyetler Birliği'nin bölgedeki ilerleyişi, Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki varlığını tehdit eder hale gelmiştir. Bölgede sol ideolojiye karşı ABD'nin kapitalist söyleminin etkili olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, sol ideolojiye karşı mücadelede dini motiflerin bir ideolojik argüman olarak kullanılması düşüncesi gündeme gelmiştir. ABD, özellikle Ortadoğu ve genel olarak tüm İslam dünyasında Sovyet yayılmacılığını engellemek amacıyla Çevreleme Politikası'nı uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda, Sovyet rejiminin yayılmacılığına karşı İslam ülkeleri askeri ve ekonomik yardımlarla desteklenerek komünizmin baskısı altında kalmaktan korunmaya çalışılmıştır. Çevreleme Politikası'nın uygulamada vücut bulmuş hali, ABD'nin 1970'li yıllarda Başkan Carter döneminde yürürlüğe koyduğu Yeşil Kuşak Projesi olmuştur.

Komünizmin dini reddetmesi ve buna karşı İslam'ın takındığı sert tutum nedeniyle İslam dünyasının komünizme karşı bir kalkan olabileceği görüşüne dayanan bu proje, Sovyetlerin Afganistan'ı işgaliyle devreye konulmuştur. Bu sebeple ABD, Afganistan'da Sovyetlere karşı mücadele etmek isteyen cihatçı grupları eğiterek, silahlandırmıştır. Sovyetlerle ciddi rekabet halinde olan Pakistan ve Suudi Arabistan da ABD'nin bu projesine destek vermiştir.

Bu çalışmada, Soğuk Savaş döneminde ABD-SSCB rekabetinde ABD'nin Çevreleme Politikası'ndan Yeşil Kuşak Projesi'ne giden süreçte yaşanan olayları ele alıp ABD'nin bu proje kapsamında nihai hedefine ulaşıp ulaşmadığını ortaya koymaya çalışacağız.

1. Soğuk Savaş Döneminde ABD ve Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki Çekişmesi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, dünya, uluslararası ilişkilerde yeni bir döneme girmiş ve iki kutuplu bir sistem ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, önceden Ortadoğu'da etkin olan İngiltere ve Fransa'nın gücü azalmış ve bölge, Sovyetler Birliği'nin genişleme tehdidi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durumda, ABD, İngiltere ve Fransa'nın yerini alarak Ortadoğu'da aktif bir rol oynamak için adımlar atmıştır. Böylece Ortadoğu; II. Dünya Savaşı'nın sonundan Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar geçen süreçte büyük güçler arasında egemenlik mücadelelerine sahne olmuş ve uluslararası siyasetin önemli bir odak noktası haline gelmiştir. Çünkü Ortadoğu, dünya enerji kaynaklarının önemli bir bölümüne ev sahipliği yapması ve deniz ticaret yollarının geçtiği en önemli güzergahlardan biri olması nedeniyle, bu kaynaklara ihtiyaç duyan büyük güçler açısından stratejik bir öneme sahiptir. Ayrıca, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin genişleme politikaları nedeniyle, Ortadoğu'nun stratejik önemi daha da artmıştır. Bu bağlamda, bölge, uluslararası politikanın odak noktalarından biri haline gelmiştir (Güzel, 2018:51).

Ortadoğu'da, Sovyetler Birliği, genel olarak anti-Amerikancı, Batı karşıtı ve bağımsızlık savunucusu milliyetçi gruplara destek vererek bölgedeki etkisini artırmaya çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nin hedefi, ABD'nin bölgedeki nüfuzunu sınırlamak ve kendi etkisini güçlendirmek olmuştur. ABD ise bu duruma karşı önlem almak ve Sovyetler Birliği'nin genişleme çabalarına karşı koymak için farklı bir strateji izlemiştir. Bu strateji, Sovyetler Birliği'nin bölgedeki etkisini azaltmak ve ABD'nin kendi çıkarlarını korumak amacıyla İslamcı gruplarla iş birliği yapmayı içermiştir. Bu iş birliği, Soğuk Savaş döneminde Amerikan dış politikasının dinamiklerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Orta Doğu'da, ABD'nin Sovyet etkisine karşı mücadele stratejisinde İslamcı gruplar, anti-komünist güç olarak kullanılmış ve Amerikan çıkarları doğrultusunda desteklenmiştir. Bu politika, ideolojik farklılıklara rağmen, stratejik ortaklık temelinde şekillenmiş ve Soğuk Savaş döneminde bölgedeki dengeleri etkilemiştir. Bu durum, Soğuk Savaş döneminde bölgede yaşanan jeopolitik ve ideolojik mücadelenin temelini oluşturmuştur. Bu mücadelede her iki süper güç de kendi stratejik çıkarlarını korumak ve genişletmek için bölgedeki yerel dinamikleri kullanmıştır. Bu bağlamda, Ortadoğu, Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabetin merkezinde yer almıştır. (Şahin, 2008:44).

Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin Orta Doğu politikası özellikle Sovyetler Birliği'nin etkisiyle biçimlenmiştir. Bu bağlamda, Sovyetler Birliği'nin bölgedeki nüfuzunu kısıtlamayı amaçlayan stratejik bir yaklaşım benimseyen ABD'nin Orta Doğu politikaları, bölgesel güvenlik ve istikrarın temini için çeşitli ekonomik, siyasi ve askeri önlemleri içermiştir. Bununla birlikte, ABD'nin Orta Doğu politikaları, bölgenin enerji kaynaklarına odaklanarak, enerji güvenliğini sağlama ve bölgedeki stratejik konumunu da güçlendirme hedefini taşımıştır. Bu çerçevede, temel hedef, bölgedeki istikrarı koruyarak stratejik çıkarlarını güvence altına almaktır. Ayrıca, ABD, stratejik çıkarları gereği İsrail'e varlığını devam ettirebilmesi ve ontolojik güvenliğini sağlayabilmesi için ciddi boyutta destek vermiştir (www.tuicakademi.org/, Erişim Tarihi: 10.8.2023).

Soğuk Savaş döneminde, ABD uluslararası alanda Sovyet askeri ve siyasi tehditlerine karşı caydırıcı politikaları benimsemeye çalışmıştır. İki kutuplu dünya sistemi içinde ABD, Sovyet etkisine karşı direnç göstermek ve komünizmin yayılmasını önlemek için güçlü bir duruş sergilemeye çalışmıştır. Bu kapsamda, özellikle Orta Doğu'da uygulanan politikalar, ABD'nin bu stratejik hedeflerini gerçekleştirmek adına hayati bir önem arz etmiştir. ABD'nin Orta Doğu'daki önemli politikası, Sovyet etkisini sınırlamayı ve komünizmin yayılmasını engellemeyi amaçlayan 'Yeşil Kuşak' projesidir. Bu proje, bölgedeki Müslüman ülkelerle iş birliği yaparak Sovyet nüfuzunu kısıtlamayı hedeflemiştir. ABD'nin Orta Doğu politikaları, Soğuk Savaş döneminin uluslararası ilişkilerindeki rekabetin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Bu politikalar, Soğuk Savaş'ın jeopolitik ve ideolojik mücadelelerinin bir yansımasıdır. ABD'nin Sovyet etkisine karşı yürüttüğü mücadele, bölgesel jeopolitik denklemleri etkilemiş ve uluslararası ilişkilerde belirleyici bir rol oynamıştır. (Ataman, 2006:402).

1.1. Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB'nin Orta Doğu'ya Yönelik Yayılımcı Politikaları

Sovyetlerin Orta Doğu'ya girişinde ve yerleşmesinde başta Mısır olmak üzere bölge ülkelerine silah satışları önemli rol oynamıştır. Soğuk Savaş döneminde SSCB, Orta Doğu'ya yıllık olarak, ortalama 7 ila 10 milyar dolar arasında silah satışı gerçekleştirmiştir (Purtaş, 2008:51).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden üç yıl sonra, 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulmasıyla başlayan ilk Arap-İsrail savaşının ardından, ABD, İngiltere ve Fransa Orta Doğu'ya silah ambargosu uygulamaya başlamışlardı. Sovyetler ise bu fırsattan faydalanarak

bölgeye silah satışı gerçekleştirmeye başlamıştır. Sonrasında Sovyetler Birliği, kendisine yakın olan Doğu Avrupa'daki benzer ideolojik düşüncelere sahip devletlerde olduğu gibi Orta Doğu'da da kendi ideolojisine yakın rejimler kurmak için çaba göstermiştir. Bölgedeki Arap ülkeleri, İsrail karşısında silah, teçhizat ve donanım açısından yeterince güçlü değillerdi ve savaşlarda bu durumun sonucunda ağır yenilgiler almışlardı. Bölge ülkelerinde hem İsrail'e verdiği desteklerden ötürü hem de bölgedeki ekonomik ve stratejik politikalarından dolayı ABD ve Batıya karşı bir tepki oluşmuştu. Bu konjonktürü lehine kullanmak isteyen SSCB, öncelikle Mısır ile ilişkilerini güçlendirip ardından Suriye, Irak ve Yemen gibi ülkelere etkisini artırmıştı. Bu ülkeler zamanla Sovyetlerin Ortadoğu'daki önemli müttefikleri haline gelmişlerdi. Sovyetlerin sağladığı silahlarla güvenliklerini sağlayarak Rus silahlarının bölgede önemli bir ticaret unsuru haline gelmesini sağlamışlardı. Sovyetler Birliği'ne yakın olan Arap ülkeleri ayrıca, Sovyetler Birliği'nden silah alarak bağılıklarını ve sadakatlerini göstermişlerdi. 1980'lerden 1990'lara kadar olan dönemde SSCB, özellikle Irak, Suriye, Yemen, Sudan ve Libya gibi Arap ülkeleriyle yakın ilişkiler içinde olmuş ve bu ülkelere toplamda 33 milyar dolarlık silah satışı gerçekleştirmişti. Bu silah ticareti, Sovyetlerin bölgedeki etkisini güçlendirmeyi ve sosyalist rejimleri desteklemeyi amaçlayan stratejik bir hamle olarak görülmüştür (Purtaş,2008:52).

1.2. ABD'nin Çevreleme Politikası

Çevreleme Politikası, Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin genişleme girişimlerine karşı oluşturduğu bir dış politika pratiğidir. Bu strateji, askeri, ekonomik ve diplomatik unsurları içerir. Sovyet etkisinin yayılmasını kısıtlamayı ve Sovyetler Birliği'ni çevreleyerek izole etmeyi hedefler. (www.tuicakademi.org/cevrelemepolitikasi/, Erişim Tarihi:10.8.2023).

II. Dünya Savaşı'nın ardından ABD, çevreleme politikası çerçevesinde 12 Mart 1947'de Truman Doktrini'ni ilan ederek, Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve askeri destek sağlamaya başlamıştır. ABD yönetiminin bu yardımlardan beklentisi Yunanistan ve Türkiye'deki Batı yanlısı yönetimlerin Sovyet baskısına karşı dirençlerini artırmaktı. Truman Doktrini'nin yanı sıra, Avrupa'da da Marshall Yardımı ile hayata geçirilen çevreleme politikası, zaman içinde ekonomik odak noktasını yitirerek öncelikle askeri araçlardan yararlanmayı öngören ve sadece Avrupa'da değil, küresel çapta uygulanan bir doktrine dönüşmüştür. Bu dönüşüm, Soğuk Savaş döneminde Batı Bloku'nun Sovyet genişlemesine karşı stratejik bir yanıtı olarak şekillenmiştir. Bu doktrin, askeri gücü kullanarak Sovyet etkisini sınırlamayı, müttefikleri korumayı ve dünya

çapında demokratik değerleri desteklemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda, askeri ittifaklar ve savunma anlaşmaları gibi araçlar kullanılarak, ABD liderliğindeki Batı Bloku, Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun yayılmacı politikalarına karşı bir denge oluşturmuştur. Bu doktrin, Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerin belirleyici unsurlarından biri haline gelmiş ve ABD'nin uluslararası politikadaki rolünü şekillendirmiştir. Çevreleme politikası, başta NATO olmak üzere SSCB'yi çevrelemek üzere oluşturulan askeri yapıların da düşünsel dayanağı olmuştur. Ayrıca ABD'nin başta Kore ve Vietnam'da gerçekleştirilenler olmak üzere, çok sayıda askeri müdahalesinin meşrulaştırılması için de kullanılmıştır (Gencer, 2019:2).

Soğuk Savaş dönemi boyunca, ABD'nin ana hedefi SSCB'yi sınırlamak ve durdurmak olmuştur. Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı'nda temel amaç, komünizmin yayılmasını engellemektir. Ancak Henry Kissinger ve Zbigniew Brzezinski gibi figürlerin dünya siyasetinde etkin olmaya başlamasıyla, çevreleme politikası nitelik değiştirmiş ve çok boyutlu ve çok işlevli hale gelmiştir.

Kissinger, kendi geliştirdiği "Mekik Diplomasisi" ile 1970'ler boyunca SSCB'yi kendi doğal sınırlarında tutmaya çalışmıştır. Brzezinski ise, "Yeşil Kuşak Projesi"ni geliştirerek Sovyetleri çevreleme stratejisini başlatmıştır. Bu projede en etkili iki kurum, Suudi Arabistan ve Pakistan istihbaratları olmuştur. "İlimli İslam Projesi" olarak da bilinen bu çalışmada, Türkiye'den Doğu Türkistan'a uzanan hat boyunca Sovyetlerle sınırları olan İslam ülkelerinde, hem İslami uyanışın önüne geçilmiş ve Batı yanlısı bir İslam anlayışı sunulmuş, hem de "Komünizm tehlikesi" vurgulanarak tüm Müslümanlar Batı'ya angaje edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle Sovyetler Birliği, çevresinde oluşturulan baskı ve etki alanlarıyla karşı karşıya kalarak izole edilmiş bir konuma getirilmiştir (<https://dogruhaber.com>, Erişim Tarihi:12.9.2023).

Ayrıca, Yeşil Kuşak Projesi; 1953'te uygulanan Kuzey Kuşak stratejisinin bir benzeri olarak Soğuk Savaş döneminin jeopolitik dinamiklerine uygun şekilde bölgesel güvenliğin önemini vurgulayan kritik bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. 1 Mayıs 1953 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles'in liderliğinde, Orta Doğu'nun jeopolitik dengesini yeniden şekillendirmek amacıyla Türkiye, İran ve Pakistan gibi Arap olmayan kuzey kuşağı devletlerini merkeze alan bir savunma sistemi konsepti geliştirilmiştir. Dulles, bu yeni stratejiyi "Kuzey Seddi/Kuşağı (Northern Tier)" olarak adlandırmıştır. Bu stratejide, Türkiye, bölgedeki en güçlü aktör olarak belirlenmiş ve NATO üyesi olarak öne çıkmıştır (Armaoğlu,2007:525).

Campbell (1960), Türkiye'nin Batı ittifakının Orta Doğu'ya yayılması için kritik bir köşe taşı olduğunu vurgulayarak, Sovyetler Birliği'nin genişleme tehdidine karşı Batı ile iş birliği yapma konusunda sorumluluk almayı isteyen bir tutum sergilediğini belirtmiştir. Bağdat Paktı, bu stratejik çerçevede ortaya çıkmıştır. Kuzey Kuşak ülkeleri olan Türkiye, İran, Pakistan ve Irak ile İngiltere'nin katılımıyla oluşturulan Bağdat Paktı, Soğuk Savaş döneminde Doğu Bloku'nun tehditlerine karşı güçlü bir caydırıcı olarak değerlendirilmiştir. Bu pakt, bölgedeki stratejik dengeyi sağlama ve Sovyet genişlemesine karşı koyma amacını taşıyan önemli bir adım olarak kabul edilmiştir (Campbell,1960:50).

1.3. Sovyetlerin Afganistan'ı İşgali

II. Dünya Savaşı'nın sonrasında, dünya iki ana güç bloğu arasında bölünmüş bir yapıya sahipti. Bu dönemde, Sovyetler Birliği siyasi ve ekonomik anlamda genişleme alanları aramakta kararlıydı ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan rekabette nüfuz sahasını genişletme amacını taşıyordu. Sovyetler Birliği'nin küresel etki ve güç kazanma stratejileri çerçevesinde faaliyet gösterdiği bu süreçte, Afganistan stratejik bir öneme sahip bir konumda bulunuyordu. Coğrafi olarak Batı Asya ile Orta Doğu arasında ve Orta Asya ile Basra Körfezi ve Hint Okyanusu arasında bir kavşak noktasında yer alan Afganistan, uluslararası ilişkilerde hayati bir rol oynamaktaydı. Ülkenin dini ve kültürel dokusu, İslam'ın derin ve yaygın etkisini yansıtmaktaydı ve bu nedenle, Afganistan'ın dini kimliği ve kültürel mirası tarih boyunca önemli olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında, Afganistan iç çatışmalara sahne olmuş ve bu iç sorunlar, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a müdahalesiyle birlikte daha da derinleşmiştir. (Zengin,2017:1).

1973 yılında, Afganistan'da monarşi rejimi sona ermiş ve Davud Han liderliğinde Cumhuriyet ilan edilmişti. Davud Han'ın hazırladığı anayasa, 1977 yılında kabul edilerek yeni bir yönetim modeli oluşturulmuştu. Ancak, uzun süredir devam eden siyasi tansiyonun bir sonucu olarak, sol eğilimli Halk Partisi ve Bayrak Partisi, Davud Han'a karşı birleşerek bir darbe gerçekleştirmişti. Darbenin ardından, 27 Nisan 1978'de Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kurulmuştu. Ancak, yeni kurulan cumhuriyetin başlangıcı, Halk Partisi ve Bayrak Partisi arasında birlik ve beraberlik yerine, hızla artan bir ayrılık ve çatışma dönemine işaret etmişti. Bu dönemde, ordunun güçlü kanadı olan Halk fraksiyonu giderek güç kazanmaya başlamıştı. Yeni yönetimin reform gündeminde kadın haklarına verilen önem, toprak reformu ve klasik Marksist-Leninist ilkelerin uygulanması gibi temel meseleler bulunmaktaydı. Bu dönem, Afganistan'ın siyasi, ekonomik ve sosyal dokusunda önemli değişikliklere yol açmıştır.

Afganistan'da uygulanan politika ve siyasi baskılar, ülkenin temel kültürel yapılarıyla uyumsuz olduğu için geniş kesimler arasında derin hoşnutsuzluklara yol açmıştır. Bu hoşnutsuzluklar, 1978 yılının yaz aylarında Nuristan bölgesinde başlayıp zamanla ülkenin diğer bölgelerine yayılan ayaklanmalarla doruk noktasına ulaşmıştır. Özellikle, yönetimin yerel geleneklerle ve İslam'a dayalı değerlerle çatışması, halk arasında derin endişelere ve itirazlara sebep olmuştur. Sovyetler Birliği ile Afganistan arasında 5 Aralık 1978'de imzalanan Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Antlaşması, bu sürecin bir parçası olarak görülebilir. Ancak, antlaşmanın imzalanmasından kısa bir süre sonra, rejime karşı olan kesimler arasında Sovyet yanlısı yönetime karşı giderek artan bir hoşnutsuzluk belirmiştir. Bu hoşnutsuzluk, ulusal bir direniş hareketinin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Ulusal direniş hareketinin güçlenmesi ve hükümetin zayıflamasıyla Afganistan yönetimi Sovyetler Birliği'nden askeri yardım talep etmiştir. Sovyetler Birliği, bu talebi karşılıksız bırakmamış ve 27 Aralık 1979'da Afganistan'a askeri müdahalede bulunarak ülkeyi fiilen işgal etmiştir. Bu durum, Afganistan'da siyasi istikrarsızlığın ve toplumsal çatışmaların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Sovyet işgalinin ardından, Afganistan'da yaşanan insani kriz büyümüş ve binlerce insan ülkeyi terk ederek komşu ülkelere sığınmıştır. Bu süreç, Afganistan'ın siyasi, toplumsal ve ekonomik yapısında derin değişimlere neden olmuş ve uluslararası ilişkilerde önemli bir dönemeç teşkil etmiştir. Bu dönemde, Afganistan Cumhurbaşkanı Hafizullah Âmin öldürülmüş ve yerine Babrak Karmal, Sovyet yanlısı yönetimin lideri olarak Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmiştir (Rasanayagam,2005).

Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından 1979'da işgal edilmesi, ülkede bazı kesimlerin Sovyet müdahalesine karşı direnişe geçmesine neden olmuştur. İlk başkaldırı, Herat vilayetinde ortaya çıkmış ve bölgedeki yerel halk, Afgan ordusuyla iş birliği yaparak yönetimi ele geçirmiştir. Ancak, Kabil hükümeti, Sovyetler'den aldığı askeri destekle ayaklananları bastırmak için hava saldırıları düzenlemiştir. Bu olaylar, bölgesel ve uluslararası ilişkilerin yanı sıra Afganistan'ın kendi iç dinamiklerini de etkilemiştir (<https://asimetriksavaslar.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 22.10.2023).

1.4. İran Devrimi ve ABD'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi

Soğuk Savaş döneminde küresel güçler arasındaki rekabetin ortasında kalan İran, bu yeni ortamda varlığını sürdürmekte ve çıkarlarını korumakta yeni politikalar üretmek zorunda kalmıştır. Bu süreçte, geçmişte yaşanan savaş dönemlerinde savaşın dışında kalmasına rağmen

emperyalist güçler tarafından fiilen işgal edilmiş olması, aynı tecrübeyi yaşamamak için bir ittifak arayışına girmesine neden olmuştur.

İran'ın, İngiltere ve Rusya'ya karşı tarihsel bir husumeti olduğu biliniyordu. Bunlarla ittifak kurması mümkün değildi. Özellikle Ruslarla olan yüzyıllık rekabet ve hesaplaşmadan dolayı İran'daki Pehlevi yönetimi dış politikada SSCB karşıtı bir politika izlemişti. Şah'ın niyeti SSCB'ye karşı Batı Bloku'nun içerisinde yer alarak kendini güvence altına almaktı. Bu bağlamda İran, yayılmacı bir politika izleyen komşusu SSCB'ye karşı ABD ile ittifak kurma yoluna gitmiştir (Teicher, 1993).

ABD ve İran arasındaki ilişkiler, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan ve 1979 İran İslam Devrimi'ne kadar devam eden önemli bir müttefiklik ilişkisini kapsamıştır. Bu dönemde, ABD ve İran arasında stratejik iş birliği ve yakın ilişkiler mevcuttu. Bunun nedeni, İran'ın coğrafi konumu ve zengin petrol kaynaklarıyla stratejik bir öneme sahip olmasıydı. ABD, İran'ı, SSCB'nin yayılmacı politikalarına karşı bir tampon bölge olarak görmüş ve bu nedenle İran'la yakın ilişkiler kurma yoluna gitmişti. Ancak, 1979'da gerçekleşen İran İslam Devrimi, bu ilişkilerde önemli bir dönüşüme neden olmuştur. Devrimin ardından iktidara gelen Şiiliğe dayalı teokratik rejim, ABD'nin bölgedeki varlığını ve çıkarlarını tehdit etmiştir. Devrimin liderleri, ABD'nin İran'daki etkisine ve bölgedeki politikalarına karşı açık bir şekilde tavır almışlardır. Bu durum, ABD ile İran arasındaki ilişkilerin hızla bozulmasına ve gerilmesine yol açmıştır. İran Devrimi sonrasında, ABD'nin İran politikası da köklü bir değişime uğramıştır. Önceden müttefik olan iki ülke arasındaki ilişkiler, devrim sonrasında ideolojik ve siyasi zıtlıklarla belirlenen bir çatışma haline dönüşmüştür. ABD, İran'daki radikal değişimlere uyum sağlamak ve kendi çıkarlarını korumak için yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmıştır. Bu dönemde, İran'ın bölgedeki etkisi ve ABD'nin bölge politikaları üzerindeki yansıması önemli bir şekilde değişmiştir. Yani, İran Devrimi, ABD ve İran arasındaki ilişkilerde derin ve kalıcı bir dönüşüme yol açmıştır. İki ülke arasındaki sıkı ilişkiler, artık bir çatışma dinamiğiyle değişmiştir. Bu durum, bölgedeki dengeleri ve güç ilişkilerini etkilemiş ve uzun süreli etkiler yaratmıştır. (Güzel,2018:51).

2. Yeşil Kuşak Projesi'nin Harekete Geçirilmesi

Yeşil Kuşak Projesi, Batı Bloğu ile Doğu Bloğu arasında, 1947-1991 yılları arasında, nükleer silahların dehşet dengesi üzerine inşa edilmiş, 'sürekli gerginlik ve sınırlı çatışma' esasına dayanan Soğuk Savaş yıllarının ürünü bir doktrin olarak ortaya çıkmıştı. Buna göre, kapitalist bloğun başını çeken ABD, Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği sosyalist ideolojinin

Kafkaslar, Ortadoğu ve Asya'da yayılmasını önlemek için, Müslümanlar ile iş birliği yoluna gitmiştir (Hür, 2015).

"İslam'ın komünizme karşı bir kalkan olabileceği" görüşü, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde ortaya çıkan ve ABD Başkanı Truman tarafından uygulamaya konan "Komünizmi Çevreleme Stratejisi'nin temel bir parçasını oluşturmuştur. Ancak, 1979'da Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi ve aynı dönemde yaşanan İran Devrimi, ABD'nin Ortadoğu'da önemli bir müttefikini kaybetmesine neden olmuştur. Bu durum, ABD Başkanı Jimmy Carter ve danışmanı Zbigniew Brzezinski tarafından Sovyetler Birliği'ni çevrelemek ve güneye inmesini engellemek için yeni stratejiler geliştirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu sebeple ABD, Sovyetlere karşı direnen Afgan gruplarını desteklemek ve onları güçlendirmek amacıyla çeşitli stratejiler izlemiştir. Bu doğrultuda, silah yardımının yanı sıra, Afganların İslam kimliğini güçlendirecek dini doküman yardımları da yapılmıştır. Binlerce Kur'an-ı Kerim bastırılarak dağıtılmış ve Pakistan'daki mülteci kamplarında bulunan yüz binlerce Afgan'a dini ve askeri eğitim verilmiştir. Bu adımların amacı, Afganların Sovyet işgaline karşı direnişlerini desteklemek ve onları birleştirmektir. Bu proje aynı zamanda Orta Asya'da "İslamcı Uyanış Hareketi"ni tetiklemeyi amaçlamıştır. Bu stratejinin sonuçları, daha sonra köktendinci İslami terör gruplarının ortaya çıkmasına ve güçlenmesine yol açmıştır. Özellikle El Kaide gibi örgütler, bu projenin sonuçları arasında yer almaktadır ve günümüzde uluslararası terörizmin en büyük tehditlerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenle, "İslam'ın komünizme karşı bir kalkan olabileceği" görüşü, beklenenden farklı ve karmaşık sonuçlara yol açmıştır (Günel,2004:157).

Yeşil Kuşak Projesi, ABD'nin Orta Doğu politikasının tartışmalı bir parçası olarak öne çıkmıştır. Bu proje, Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelede İslam'ı bir araç olarak kullanmayı amaçlamıştır. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalini fırsat olarak gören projede, Müslümanlar cihadı gerçekleştirmeye teşvik edilmiş ve Sovyetler Birliği'nin "Allahsız" ya da 'Şer' bir güç olarak algılanması amaçlanmıştır. Ancak, projenin uzun vadeli etkileri ve sonuçları konusunda çeşitli görüşler ve eleştiriler bulunmuştur. Projenin radikal İslamcı grupların güçlenmesine ve bölgedeki istikrarsızlığın artmasına yol açabileceğinden endişe edilmiştir. Ayrıca, projenin Müslümanlar arasında cihadın önemini vurgulamasının, bölgesel dinamikleri etkileyebileceği ve çatışmaları körükleyebileceği belirtilmiştir. Yeşil Kuşak Projesi, ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki stratejik hedeflerine hizmet etmek amacıyla İslam'ı kullanma girişimini temsil etmişti, ancak bu stratejinin uzun vadeli etkileri ve sonuçları hâlâ tartışmalıdır (Şahin, 2008:45).

ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalini Müslümanlara "iyi satması", ABD'nin dış politikası ve stratejik çıkarları açısından önemli bir dönemeçti. Sovyetler Birliği'nin

Müslüman bir ülkeyi işgal etmesi, ABD için büyük bir fırsat ve meydan okumaydı. ABD, Sovyetler Birliği ile doğrudan bir çatışmaya girmeden ve uluslararası ilişkilerdeki riskleri en aza indirerek Sovyet etkisini zayıflatma stratejisi olarak bu durumu kullanmaya karar vermişti. Bu bağlamda, ABD'nin Sovyetler Birliği ile yürüttüğü savaş, "vekil savaşlar" olarak adlandırılan bir yöntemle gerçekleşmişti. ABD, doğrudan askeri müdahalede bulunmak yerine, Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı direnişi destekleyerek ve vekil savaşçılar aracılığıyla Sovyetleri zor duruma düşürmeyi amaçlamıştı. Bu strateji, ABD'nin askeri kaynaklarını doğrudan kullanmadan Sovyetleri zayıflatma ve bölgesel dengeyi sağlama çabasıydı. Böylece, ABD'nin Sovyet işgaline karşı mücadelesinde, bölgesel oyuncuları ve yerel güçleri destekleme stratejisi önemli bir rol oynamıştı. Bu süreç, Soğuk Savaş döneminde uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri şekillendiren ve bölgesel istikrarsızlığı derinleştiren girift bir süreçti (Mamdani, 2005:73).

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesinin ardından, ABD'nin dış politika stratejisinde önemli bir değişim yaşanmıştı. Bu durum, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesinde dini ve ideolojik faktörleri kullanma yoluna gitmesine neden olmuştu. Bu bağlamda, İslam'ın radikal ve cihatçı yorumunu öne çıkaran Müslüman savaşçılar örgütlenmeye başlamışlardı. Avrupa ve Amerika gibi bölgelerden gelen Müslümanlar, Afganistan ve Pakistan'da dini, ideolojik ve askeri eğitimden geçirilmişlerdi ve Sovyet işgaline karşı savaşmaları için motive edilmişlerdi. Söz konusu dönemde, Müslüman savaşçılar arasında Sovyetler Birliği'ne karşı cihat etmeyi bir dini görev olarak algılayan gruplar ön plana çıkmıştı. Onlar, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgalini, İslam'ı savunmanın ve dini değerleri korumanın bir gereği olarak görmüşlerdi. Bu savaşçılar, dini inançlarını ve ideolojik motivasyonlarını Sovyet işgaline karşı savaşmak için birleştirmişlerdi. ABD ise bu Müslüman savaşçıları, Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesinde kullanarak stratejik bir avantaj elde etmeyi amaçlamıştı (Mamdani,2005:135).

ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesinde Siyasal İslam'ı öne çıkararak çeşitli İslamcı grupları desteklemişti. Bu desteğin temel nedeni, Sovyetler Birliği yanlısı ve Batı karşıtı/bağımsızlık savunucusu milliyetçilere karşı güç oluşturmak ve Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir direniş örgütlemektir. ABD'nin bu politikası, dini faktörleri hegemonik siyasetinin bir aracı olarak kullanma stratejisine dayanmıştır. Soğuk Savaş döneminde, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele etmek için her türlü aracı kullanma stratejisi, dış politik çıkarlarını koruma ve genişletme amacına uygun görülmüştür. Bu bağlamda, ABD Siyasal İslam'ı tercih etmiş ve cihatçı yorumu olan grupları desteklemiştir. Dolayısıyla, Siyasal İslam'ın, ABD'nin

Soğuk Savaş stratejisinin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Mamdani, 2005: 23).

Nitekim, Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref Ocak 2008 tarihinde yapılan Dünya Ekonomik Formu'nda, Sovyetler Birliği'ne karşı verilen savaşta Müslümanların nasıl kullanıldıklarını manidar bir şekilde açıkladığı konuşmasında şunları belirtmiştir:

“Sovyetler Birliği”ne karşı cihadi başlattık, tam on yıl boyunca 20-30 bin mücahit eğittik. Bunları Afganistan’a gönderdik. Orada Çarpıştılar. İyi bir iş yapmıştık... ama ne oldu? Savaş sonunda herkes gemiyi terk etti. Pakistan kullanıldı ve kaderine terk edildi... Biz 1979 yılında başta ABD olmak üzere, BM ve Batı’nın uygulamaya soktuğu bir planın kurbanıyız” (Akt. Şahin,2008:47).

2.1. Yeşil Kuşak Projesi'nin Destekçileri

Yeşil Kuşak projesi, Soğuk Savaş döneminde ABD'nin stratejik hedeflerine ulaşmak için kullanılan önemli bir araç olarak kabul edilmiştir. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi, ABD'nin bölgedeki etkinliğini artırma ve Sovyet genişlemesine karşı bir savunma hattı oluşturma çabalarını tetiklemiştir. Bu bağlamda, Yeşil Kuşak projesi, Afgan mücahitlerinin eylemlerini koordine etme ve lojistik destek sağlama yoluyla ABD'nin Soğuk Savaş stratejisine önemli bir katkı sağlamıştır (Coll,2001).

Afganistan'daki mücahitler, farklı kökenlere ve motivasyonlara sahip geniş bir spektrumu temsil ediyordu. Bu gruplar, yerel toprak anlaşmazlıkları, aşiret çatışmaları ve uyuşturucu ticaretinin kontrolü gibi faktörler nedeniyle sıklıkla çatışma içindeydiler. Ancak, ABD'nin yönlendirmesi ve destekleriyle, bu gruplar, Sovyet işgaline karşı birlikte hareket etme konusunda bir araya gelmişlerdi. Pakistan'ın İstihbarat Servisi (ISI), mücahitlerin eylemlerini organize etme ve destekleme konusunda kritik bir rol üstlenmişti. Suudi Arabistan ise maddi olarak bu projeye büyük ölçüde katkıda bulunarak mücahitlerin silahlandırılması ve eğitilmesini sağlamıştı (Şahin,2008:46).

Diğer tarafta projenin kritik unsurlarından biri olan CIA de Afgan mücahitlerine yalnızca silah ve teçhizat sağlamakla kalmamış, aynı zamanda terör ve sabotaj konularında eğitimler vermiştir. Bu eğitimler, kimyasal ve elektronik zamanlama cihazlarının kullanımı, bomba yapımı, uydu iletişimi ve internet kullanımı gibi alanları kapsamıştır. Mücahitler, batı tipi uçaksavar sistemlerinin kullanımı konusunda da eğitim almışlardır. Bu sistemler arasında, İsviçre yapımı Oerlikon ve İngiliz yapımı Blowpipe füzeleri öne çıkmaktadır. Ayrıca, CIA

tarafından mücahitlere sağlanan en önemli desteklerden biri, uydu iletişimi alanında bilgi ve beceri kazandırmaktır. Uydu iletişimi, mücahitlerin koordinasyonunu artırmak ve bilgi alışverişini hızlandırmak için kritik bir araç olmuştur. Dolayısıyla, CIA'nın Afgan mcahitlerine yönelik sağladığı destek, yalnızca silah ve teizatla sınırlı kalmamış, aynı zamanda teknolojik ve stratejik avantajları da içermiştir. (Hr, 2015)

2.2. Yeşil Kuşak Projesi'nin Başarısı ve Sovyetler Birliği Tehdidinin Ortadan Kalkması

Soğuk Savaş dönemindeki mücadeleler, doğrudan askeri hareketlerden ziyade, ideolojik rekabetin, değer çatışmalarının ve bölgesel gerilimlerin etrafında şekillenmiştir. ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı stratejik bir koz olarak Afganistan'ı kullanma stratejisini benimsemişti. Bu strateji, Afganistan'ı Sovyetler için bir tuzak haline getirerek onları zayıflatma ve tktme amacını taşıymaktaydı. Bu bağlamda, ABD'nin savaş boyunca uyguladığı politika ve kullandığı araçlar oldukça çeşitlilik göstermekteydi. ABD'nin Afganistan stratejisi, Sovyetler Birliği'ni hem askeri hem de ekonomik olarak baskı altına almayı amaçlıyordu. Bunun için, Afgan mücahitlere askeri eğitim ve silah desteği sağlanması yanı sıra, ekonomik ve diplomatik yaptırımlarla Sovyetler Birliği'ne baskı uygulanmıştı. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi, ABD için stratejik bir fırsat teşkil etmiş ve Sovyetler Birliği'nin i zayıflıklarını ve çöküşünü hızlandırmak adına eşsiz bir imkn sunmuştu. Bu süreçte, ABD'nin Afganistan'daki politikaları ve vekil savaş stratejisi, Soğuk Savaş'ın genel dinamikleri içinde önemli bir rol oynamıştır. (Mamdani, 2005:135).

ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı mücadele stratejisi, "Yeşil Kuşak" olarak bilinen proje kapsamında İslam'ın "cihatçı" yorumunu ne çıkararak ve bu yoruma dayalı gruplara destek vererek şekillenmişti. Ancak, bu mücadele sadece Afganistan ile sınırlı kalmamıştı; bütün İslam coğrafyasından ve hatta ABD ve Avrupa'dan Müslümanlar toplanarak Sovyetler Birliği'ne karşı savaşa sürülmüşlerdi. Bu süreçte, ABD'nin bu stratejisi, uluslararası arenada Müslümanları "Allahsız rejime" karşı savaştırarak bir cihatçı yapı oluşturmuştu. Bu çabaların sonucunda uluslararası çapta "mücahit" olarak adlandırılan bir grup oluşmuştu. Mücahitler, "Allah adına savaşan kişiler" olarak tanınıyorlardı ve böylece ABD, Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesini Müslümanlar üzerinden başarıyla yrtmşti. Bu bağlamda, İslam dünyasından insanlar, ideolojik olarak "devşirilerek" "Allahsız rejime" karşı savaşa ynlendirilmşlerdi ve ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı yürüttüğü mücadeleyi desteklemişlerdi (Mamdani, 2005:235-236).

Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen mücadelede, ABD, Pakistan ve Suudi Arabistan gibi Körfez lkelerinin önemli katkıları bulunmaktadır. ABD'nin liderliğindeki stratejik yaklaşım, bölgedeki diğer aktörlerin destek ve katkılarıyla şekillenmiştir. ABD, bu süreçte öncelikle Pakistan ve Suudi Arabistan gibi mtfevikleriyle iş birliği yaparak Sovyetler Birliği'nin bölgedeki genişlemesine karşı koymayı amaçlamıştır. *Cihad* anlayışı, mücahitlerin ideolojik motivasyonunu ve savaşa olan bağlılıklarını artırmıştır. Suudi Arabistan gibi Arap lkelerinin yönetimleri, bu oluşuma destek vererek kendi meşruiyetlerini güçlendirmeye çalışmışlardır. ABD, *Vekil savaşlar* stratejisiyle, Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir direnç oluşturmuş ve onları bölgede zayıflatmaya yönelik stratejik bir yaklaşımı uygulamıştır. CIA ve Pakistan İstihbaratı (ISI) arasındaki sıkı iş birliği, mücahitlere askeri güç ve siyasi destek sağlamayı amaçlamıştır. Bu iş birliği, bölgedeki silahlanma sürecini hızlandırmış ve radikal İslamcı savaşçıların eğitim ve donanım seviyesini artırmıştır. Toplanan savaşçılar, "kutsal savaş" ideolojisiyle motive edilmiş ve gerilla taktikleri konusunda eğitilmişlerdir. Bu şekilde, Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülen mücadelede etkin bir g oluşturmuşlardır (Mamdani, 2005:236).

Afganistan Savaşı, geniş katılımlı ve uluslararası boyutta bir çatışma alanı oluşturmuştu. Bu savaş, Sovyetler Birliği'nin işgaline karşı direnişin sembolü haline gelmiş ve bütün İslam dünyasından toplanan "cihatçılar"ın Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir mücadele vermesiyle tanınmıştır. On yıllık sürecin sonunda, Sovyetler Birliği'nin 1989 yılında Afganistan'dan çekilmesiyle savaşın sona ermesi, Yeşil Kuşak projesinin başarısını gösteren önemli bir dönemeç olarak kabul edilmiştir. Bu proje, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloğunun tarihe karışmasında önemli bir rol oynamıştır. Ancak, sadece Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda onlarca İslamcı silahlı grup oluşturularak, bölgede yönlendirilebilecek potansiyel glerin varlığı da sağlanmıştır. Bu durum, bölgedeki siyasi ve askeri dengelerin yeniden şekillendirilmesinde etkili bir faktör olmuştur (şahin,2008:48).

Afganistan Savaşı'nın sonuçları, uluslararası ilişkilerde ve bölgesel politikada önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu süreç, hem ABD'nin Soğuk Savaş dönemindeki stratejik yaklaşımının bir yansıması olmuş, hem de bölgedeki dinamiklerin ve g dengelerinin evrimine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, savaşın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan İslamcı silahlı gruplar, daha sonraki dönemlerde bölgede yeni güvenlik ve istikrar sorunlarına neden olmuştur (Hr, 2015).

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi ve ardından dağılması, uluslararası sahnede ve bölgesel düzeyde dönüşümlere neden olan bir kırılma noktası olmuştur. Bu süreç, Afgan mücahitlerin dikkatini, önceki düşmanları Sovyetler Birliği'nden ziyade ABD ve İsrail gibi Batı

güçlerine çevirmelerine yol açmıştır. Bu değişim, radikal İslam'ın yükselişi ve buna bağlı olarak ABD'nin Orta Doğu politikalarına karşı artan tepkilerin bir sonucuydu. Mücahitlerin, ABD ve İsrail'i bölgedeki istikrarsızlığın ve zorlukların önde gelen nedenleri olarak görmesi, bölgesel liderlerle ilişkilerini etkilemiş ve bazı yönetimler için iç politik bir meydan okuma haline gelmiştir. Bu durum, Soğuk Savaş döneminde ideolojik rakip olarak Sovyetlerin yerini, daha karmaşık ve çeşitli bir tehdit olan radikal İslamcı grupların almasıyla ABD'nin bölgedeki çıkarlarını ve güvenliğini yeniden şekillendiren önemli bir dönemeç olmuştur. Bu dönemde ABD'nin Orta Doğu politikaları ve stratejileri, yeni ortaya çıkan güvenlik tehditlerine uyum sağlamak zorunda kalmıştır.

Sonuç

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte dünya sahnesinde ortaya çıkan iki kutuplu güç dengesi, Soğuk Savaş dönemini belirlemiş ve ABD ile SSCB arasında bir nüfuz mücadelesine yol açmıştır. Önceden Ortadoğu'da etkili olan İngiltere ve Fransa gibi emperyalist güçlerin savaş sonrası eski güçlerini kaybetmeleri, bölgenin Sovyet yayılmacılığı tehdidi altında kalmasına neden olmuştu. Bu süreçte, ABD, Ortadoğu'da etkisini artırmaya çalışırken, bölgede Sovyetler Birliği ile mücadele etme çabalarına girişmişti.

Soğuk Savaş dönemi boyunca, "anti-komünizm" propagandası çerçevesinde, emperyalist güçler tarafından desteklenen İslamcı hareketler önemli bir büyüme ve yayılma süreci yaşamıştır. Özellikle 1970'lerle birlikte, ABD emperyalizminin hayata geçirdiği "Yeşil Kuşak" projesi, İslamcı hareketlerin kitleselleşmesine ve güçlenmesine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Bu projenin temel amacı, Sovyet tehdidine karşı Müslüman cihatçıları organize etmektir ve bu çabalar, özellikle Pakistan, Suudi Arabistan gibi Sovyet karşıtı güçlerin de desteğiyle hayata geçirilmiştir.

Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi, Yeşil Kuşak projesinin uygulanmasını hızlandırmıştır ve bu çerçevede Müslüman cihatçı gruplar, Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı direnişin ön saflarında yer almışlardır. Bu süreç, bölgedeki güç dengelerinin yeniden şekillenmesine ve ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı mücadelesinde stratejik bir araç olarak İslamcı grupları kullanmasına yol açmıştır.

Çeşitli coğrafyalardan toplanan Müslümanlar, ideolojik eğitimlerden geçirilerek Sovyetlere karşı mücadeleye katılmışlardır. Bu cihatçı grupların oluşturulması, ABD'nin

Sovyetler Birliği'ne karşı m¼cadelesini etkili bir şekilde y¼r¼tmesini sağlamıştır. ABD, Sovyetlere karşı ana m¼cadelesini vekil savaşçılar aracılığıyla s¼rd¼rm¼řt¼r, bu da Sovyetler i¼in bir t¼r yıpratma stratejisi olarak g¼r¼lebilir. İşlam coğrafyasından toplanan cihatçılar, ABD'nin beklentilerine uygun bir şekilde Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir m¼cadele vermişlerdir. On yıllık savaşın sonunda Sovyetler Birliği, 1989'da Afganistan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca, Afganistan'ın Sovyet işgali sırasında Sovyetler Birliği b¼y¼k kayıplar yaşamış ve devam eden s¼reçte fiilen dağılmıştır. Bu durum, Soğuk Savaş d¼nemindeki g¼ç dengelerinde önemli bir d¼n¼m noktası olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte d¼nya siyasetinde önemli bir d¼n¼m noktası oluşturmuştur. Bu d¼nemde, ABD'nin izlediği dış politika stratejileri ve özellikle Yeşil Kuşak projesi, ABD'nin k¼resel hegemonyasını pekiştirmesi ve Sovyet tehdidine karşı etkin bir şekilde m¼cadele etmesinde kritik bir rol oynamıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına yol a¼an i¼ zayıflıklar ve ekonomik sıkıntılar, ABD'nin yıllardır izlediği çevreleme politikalarının ve anti-kom¼nizist stratejilerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Yeşil Kuşak projesi, özellikle Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı m¼cadelede ABD'nin izlediği politikaların bir sonucudur. Bu proje kapsamında, ABD'nin önc¼l¼đ¼nde İşlam coğrafyasından toplanan cihatçı gruplar, Sovyetler Birliği'ne karşı direnişte önemli bir rol oynamıştır. Afganistan'daki Sovyet işgali, ABD'nin bu projeyi uygulama kararlılığını artırmış ve b¼lgedeki radikal İşlamcı grupların g¼çlenmesine katkıda bulunmuştur.

Bu s¼reçte, ABD'nin b¼lgedeki stratejik ortakları olan Pakistan ve Suudi Arabistan gibi ¼lkeler de önemli roller üstlenmiştir. Pakistan, ABD'nin b¼lgedeki m¼ttefiklerinden biri olarak, cihatçı grupların eğitim ve lojistik desteğini sağlamıştır. Suudi Arabistan ise finansal kaynaklarını kullanarak projeye önemli bir destek sunmuştur. Bu ¼lkelerin katkıları, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı y¼r¼tt¼đ¼ vekil savaşların etkinliğini artırmış ve projenin başarisında önemli bir rol oynamıştır.

ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı y¼r¼tt¼đ¼ m¼cadelede vekil savaşlar, Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve askeri kaynaklarını t¼keten ve nihayetinde onları ç¼k¼ře s¼r¼kleyen bir fakt¼r olmuştur. Bu s¼reçte, ABD'nin özellikle Reagan d¼neminde CIA ve Pakistan İştihbaratı (ISI) arasında sıkı bir iş birliği sağlaması, cihatçı gruplara askeri ve siyasi anlamda destek verilmesini kolaylaştırmıştır. B¼ylece, b¼lgedeki silahlı çatışmalarda cihatçı grupların rol¼ ve etkisi giderek artmıştır.

Sonuç olarak, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde izlediği politikalar, özellikle Yeşil Kuşak projesi, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne ve sonrasında tek kutuplu bir dünya düzeninin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu sebeple ABD ve Batı kurmuş oldukları radikal İslamcı grupları kendi menfaatleri için kullanmaya devam etmek isteyeceklerdir. Öte taraftan büyük güçlerin kısa vadeli çıkarları doğrultusunda radikal İslamcı gruplara verilen destek, bölgesel istikrarsızlık ve güvensizlik ortamının artmasına yol açmıştır. Bu durum, özellikle Orta Doğu ve diğer bölgelerde çatışma ve terörizmin yayılmasına neden olmuştur. Özellikle küreselleşme bağlamında, radikal lokal grupların transnasyonel (ulus-üstü) örgütler haline gelebilmesiyle kontrol edilememeleri ya da bağımsız hareket etme kabiliyeti kazanmalarıyla birlikte uluslararası toplum daha dinamik bir güvenlik ortamıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu stratejilerin uzun vadeli etkileri göz önünde bulundurulmalı ve uluslararası toplum, dikkatli ve dengeli bir yaklaşım benimsemelidir. Bu, kısa vadeli kazanımlarla uzun vadeli istikrar arasındaki dengeyi korumak açısından önemlidir. Ayrıca, tek kutuplu dünya düzeninden sonra, çok kutuplu dünya düzeninde de radikal dinci grupların süper güçler tarafından birbirlerine karşı kullanılmaya devam edileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Abrahamian, E. (2017) *Modern İnan Tarihi*, (çev. Dilek Şendil), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Armaoğlu, F., (2007) *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi / Cilt 1-2: 1914-1995*, 16. Baskı, Alkım Yayınevi, Ss.1006, İstanbul.

Coll, S. (2004) *Ghost Wars: The Secret History of the CIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001*. Ss.695

Mamdani, M., (2005), *İyi Müslüman, Kötü Müslüman: Amerika, Soğuk Savaş ve Terörün Kökleri*.

Rasanayagam, A. (2005) *Afghanistan: A Modern History*, Yayıncı: I B Tauris & Co Ltd ss.336

Teicher. H. (1993). *Twin Pillars to Desert Storm : America's Flawed Vision in the Middle East from Nixon to Bush*. Harpercollins: Gayle Radley Radley, Harpercollins.

Makaleler

Ataman, M., (2006), *Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler*, Ortadoğu Yıllığı.

Campbell, C., John. 1960 *Defense Of The Middle East: Problems Of American Policy*. Harper&Brothers, New York.

Erol H., (2010) Geçmişten Günümüze ABD'nin Ortadoğu Politikası, Tuıç Akademi <http://www.tuicakademi.org/gecmisten-gunumuze-abdnin-ortadoğu-politikasi/>, Erişim Tarihi: 10.8.2023.

Güzel, S., Ç., (2018), 1979 İran İslam Devrimi'nin ABD'nin Ortadoğu Politikasına Etkisi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:17, Sayı:65 (50-61).

Gencer, Ö., (2019), "Çevreleme Politikası", Güvenlik Yazıları Serisi, No.41, (ed. Prof. Dr. Mustafa Aydın) Kadir Has Üniversitesi, İstanbul.

Günel, A., (2004) Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye, Ege Akademik Bakış Dergisi Cilt: 4 Sayı: 1, 156-164,

Purtaş, F., (2008) Rusya ve Arap Ortadoğusu, Akademik Ortadoğu, Cilt:2 Sayı:2 ss:45-75

Şahin, M., (2008), ABD'nin Müslüman Savaşçıları, Akademik Ortadoğu, Cilt 3, Sayı:1, ss:43-52

Zengin, Ö., F., (2017) SSCB'nin Afganistan'ı İşgali, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ss:1-11

İnternet Kaynakları

Asimetrik Savaşlar, (2011) <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/page/3/> Erişim:22.11.2023

Erdoğan, B. (2014) "Çevreleme Politikası" Çevreleme Politikası, <http://www.tuicakademi.org/cevreleme-politikasi/>, Erişim Tarihi:10.8.2023.

Hür, A., (2015) Şarkiyatçılık, Garbiyatçılık, İslamcılık, Yeşil Kuşak, <http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/sarkiyatcilik-garbiyatcilik-islamcilik-yesil-kusak-1472790/>, Erişim Tarihi: 12.11.2023.

Kuzu, F. (2017) Çevrelemeye Karşı Çevreleme, 2017, <https://dogruhaber.com.tr/yazar/faruk-kuzu/8751cevrelemeye-karsi-cevreleme/>, Erişim Tarihi: 12.09.2023.